

Інновації замість брухту

Чи досить коштів на заходи з екологічної безпеки і що робити з проектами-довгобудами з'ясовували учасники парламентських слухань «Про зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС, об'єкт «Укриття» та перспективи розвитку зони відчуження».

46

– За майже 29 років Чорнобильської трагедії ця проблема стала не такою болючою, очевидною для нового покоління, відійшла на задній план у зв'язку з воєнними діями, набагато свіжішим болем. Але сам факт нашого зібрання свідчить, що ми відповідальні перед людьми, які брали участь у ліквідації аварії на ЧАЕС, – наголосила **заступник Голови Верховної Ради України Оксана СИРОЇД**.

Заступник міністра екології та природних ресурсів Сергій КУРИКІН підкреслив, що радіаційний стан зони відчуження в безперервному режимі відстежують засоби автоматизованої системи контролю на 39 спостережних пунктах, включаючи промисловий майданчик самої ЧАЕС і місто Славутич. Інформація про радіоекологічний стан є відкритою для громадськості й регулярно публікується в спеціальному бюлетені.

С. Курикін уточнив: від часу аварії проведено дезактивацію 30 тисяч гектарів території, захоронено понад 923 тисячі кубометрів радіоактивних відходів дезактивованих матеріалів та обладнання. З них у період із 2010-го по 2014 рік – 130 тисяч кубометрів радіоактивних відходів.

Для еколого-економічної реабілітації радіаційно забруднених територій функціонує спеціалізований багатогалузевий виробничий комплекс, підпорядкований Мінприроди. До його складу входять сім державних підприємств, на яких працюють 7,6 тисячі співробітників. Останні 5 років щорічний обсяг бюджетного фінансування на заходи в зоні відчуження становив 1 мільярд гривень, що не відповідає навіть мінімальним потребам.

Насамкінець представник міністерства розповів про ідею створити Чорнобильський біосферний заповідник загальною площею близько 260 тисяч гектарів (нині проект указу Президента й усі пов'язані документи на погодженні в профільних відомствах). У цьому заповіднику проводитимуть масштабні наукові дослідження в інтересах як української науки, так і міжнародного співтовариства.

Перший заступник голови Державного агентства України з управління зоною відчуження Орест ТУРКЕВИЧ зазначив, що це відомство зі штатом у 41 особу є бенефіціаром та координатором понад 30 проектів міжнародної технічної допомоги. Головні з них: будівництво нового безпечного конфайнменту, заводу з переробки рідких радіоактивних відходів (роботи тривають уже 17 років), промислового комплексу поводження з твердими радіоактивними відходами Чорнобильської АЕС (13 років), а також сховищ відпрацьованого ядерного палива (після 18 років робіт проект усе ще перебуває в стані незавершеного будівництва).

Затримку з введенням об'єктів в експлуатацію О. Туркевич пояснив «неритмічним фінансуванням та недостатньо якісним менеджментом».

Голова Державної інспекції ядерного регулювання України Сергій БОЖКО зазначив, що на території зони відчуження заплановано створити ключові елементи інфраструктури для безпечного зберігання й захоронення радіоактивних відходів і відпрацьованого ядерного палива. Без цього неможливо гарантувати енергетичну безпеку

держави, розвиток національного ядерно-енергетичного сектору.

Він уточнив, що завдяки міжнародній технічній допомозі активно реалізуються проекти на майданчику Чорнобильської атомної електричної станції: сховище відпрацьованого ядерного палива № 2, завод із переробки твердих та рідких радіоактивних відходів, централізоване сховище для зберігання відпрацьованих джерел іонізуючого випромінювання на комплексі «Вектор».

Геть інша ситуація з двома сховищами для захоронення радіоактивних відходів на цьому самому комплексі – від початку їх будівництва минуло вже 20 років, проте останні 4 роки роботи взагалі не ведуться. Затримується проектування та спорудження сховищ для довгострокового зберігання осклованих радіоактивних відходів після переробки в Росії відпрацьованого ядерного палива перших двох енергоблоків Рівненської АЕС. А ці відходи повернуться в Україну вже 2018 року. Не краща справа й із будівництвом централізованого сховища відпрацьованого ядерного палива інших українських АЕС.

Також не розпочаті роботи зі створення геологічного сховища для захоронення високоактивних та довгоіснуючих радіоактивних відходів. С. Божко підкреслив, що таке сховище стане потрібним Україні вже за 30–50 років.

– Зважаючи на обсяги необхідних досліджень, складність проектування та спорудження, роботи слід почати терміново. Наприклад, у Швеції створення такого сховища почали в 1976 році, а завершити планують 2023-го, – пояснив він.

Голова Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи Микола ТОМЕНКО звернув увагу, що міністр екології та природних ресурсів, міністр соціальної політики й міністр енергетики та вугільної промисловості проігнорували й ці парламентські слухання, й виїзне засідання комітету в Чорнобилі, що свідчить про їхнє ставлення до проблеми.

— Попередньо ми рахували, що чорнобильська тематика в нас недофінансована десь на 600 мільйонів [гривень. — Ред.]. Тому мусимо ще раз «пройтися» по всіх бюджетних видатках і сказати [уряду. — Ред.], що економити на цій темі — це злочин, — підкреслив він.

Голова комітету вважає, що, завершивши проект укриття ЧАЕС у 2016 році, слід перетворити 30-кілометрову зону відчуження, на 90 відсотках території якої немає забруднення, в потужний міжнародний економічний майданчик, центр досліджень для фахівців з усього світу. Це дасть змогу залучити інвестиції та не згортати соціальної програми.

У контексті нещодавніх урядових обмежень для пенсіонерів, які працюють, зазначив, що на Чорнобильській атомній електростанції працівників старшого віку — 47 відсотків, а молодих фахівців поки недостатньо.

Генеральний директор Чорнобильської атомної електростанції Ігор ГРАМОТКІН нагадав, що останній енергоблок, що діяв на ЧАЕС, зупинено 15 грудня 2000 року. Протягом наступних 15 років роботи з демонтажу та зняття з експлуатації жодного разу не фінансувалися більш ніж на 45–60 відсотків від потреби.

Водночас промовець запевнив: майданчик Чорнобильської АЕС (а це 3 тисячі гектарів виробничої площі, на яких розташовано 327 будівель і споруд) нині в безпечному стані. Упевнено заявив, що унікальна споруда — безпечний конфайнмент — буде побудована 2017 року [завдяки міжнародній допомозі. — Ред.].

Разом із тим, експлуатація цього об'єкта — а це мільйони доларів — ляже на плечі виключно Україні.

— За нинішнього рівня фінансування майданчика ЧАЕС це буде непосильним завданням, — підкреслив І. Грамоткін.

Керівник апарату Національної комісії з радіаційного захисту населення України Вадим БАГАЙ зазначив, що законодавча база з чорнобильських питань спрямована переважно на консервацію сучасного стану постраждалих територій та надання пільг, а не на комплексне подолання наслідків аварії.

— Система соціального захисту чорнобильців неадекватна величині ризиків і несумірна з економічною спроможністю України. Державна політика має базуватися на реальній оцінці радіоекологічної ситуації, враховувати рекомендації вітчизняних науковців. НКРЗУ вважає, що

основним напрямом реабілітації постраждалих територій має стати поновлення сільськогосподарського та лісового господарства, а також виробництво на цих територіях безпечної продукції, — наголосив В. Багай.

Директор Науково-інженерного центру радіогідроекологічних полігонних досліджень НАН України, академік В'ячеслав ШЕСТОПАЛОВ розповів, що з 2010 року завдяки НАЕК «Енергоатом» у спеціальний фонд на виконання програми поведження з радіоактивними відходами щорічно надходило більш як 500 мільйонів гривень. Із цих коштів на цільове призначення йшло тільки 20 відсотків коштів. Усе інше спрямовували на нецільові потреби, і керувало цим процесом Міністерство фінансів «при всіх урядах, включаючи і теперішній».

— Практика нецільового використання коштів фонду призвела, наприклад, до того, що роботи зі створення глибинного геологічного сховища для захоронення найвисокоактивніших відходів іще навіть не розпочато. Ігнорування такої важливої проблеми відбувається при тому, що ці відходи є найнебезпечнішими, становлять 99 відсотків усіх радіоактивних відходів України, — пояснив В. Шестопалов. Він запропонував негайно зробити цей фонд автономним, із професійною наглядовою радою. І використовувати кошти фонду суто за призначенням.

Міський голова Славутича Володимир УДОВИЧЕНКО зазначив, що нині потужна соціальна інфраструктура міста, яка побудована для славутичан-чорнобильців, «не вписується» в сучасні розрахунки, формульні підходи Мінфіну. Пояснив: 2014 року з місцевого бюджету вилучення становили 32,5 мільйона гривень, 2015-го — 24 мільйони. А щоб «не знищувати» школи, дитячі садки, спортивну інфраструктуру, місту потрібно додатково 20 мільйонів гривень.

— Найболючіша проблема — те, що цього року утричі зменшили фінансування медичного обслуговування, ще й назвали це реформою. Реформа має об'єднувати, а не роз'єднувати людей і робити їх ворогами власної держави, — підкреслив він.

Також В. Удовиченко запропонував розширити проект міжнародного чорнобильського центру й, з огляду на інфраструктурні можливості міста, створити в Славутичі потужний центр ядерних досліджень.

Президент Всеукраїнської громадської організації «Союз Чорнобиль України» Володимир БЕРЕЗІН розкритикував рішення уряду й Верховної Ради про обмеження пенсій пенсіонерам, які працюють, котре боляче вдарить і по чорнобильцях. Уточнив: ініціативи Мінфіну вносилися без будь-якого погодження з парламентським Комітетом з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи.

— Людина залишається працювати, щоб заплатити за ліки, за комунальні послуги, з якими нині навіть із

середньою пенсією навряд чи хтось справиться. Влада нас не чує, адже з 2011 року жоден прем'єр-міністр не зустрівся з чорнобильцями, — підкреслив він. Також звернув увагу, що держбюджет передбачає 300 мільйонів гривень на житло для учасників АТО, а на такі самі потреби чорнобильців, які стоять у черзі більш як 20 років, коштів немає.

Про те, що жодна національна програма з ліквідації чорнобильських наслідків не виконувалася, казали практично всі промовці.

Представник спілки атомної промисловості в Чорнобильській об'єднаній організації профспілки Микола ТЕТЕРІН розповів, що нині забруднення води поблизу Києва — 50 берекерелів на кубічний метр при нормі 2 тисячі для питної води. До аварії на ЧАЕС ці показники були в 10–12 разів менші.

— Чому так відбувається? Бо в 10-кілометровій зоні нині у відкритих джерелах не вода, а рідкі радіоактивні відходи. Тож забрудненість підземних ґрунтових вод, які переважно йдуть у Прип'ять, перевищує всі допустимі норми. Потрібно переахоронити високоактивні відходи, захоронені в 1986 році, але немає куди. І займатися цим також нікому, — пояснив він.

Голова Первинної профспілкової організації Чорнобильської атомної електростанції Максим ОРЛОВ вважає, що Міністерство екології та природних ресурсів, якому нині підпорядкована ЧАЕС через Державне агентство з управління зоною відчуження, а також саме агентство, не мають компетенції в питанні зняття атомних енергоблоків з експлуатації. У керівників цих відомств здебільшого відсутня профільна атомна освіта й досвід роботи в атомно-енергетичному комплексі.

На його думку, слід підпорядкувати ДСП «Чорнобильська АЕС» профільному органу державного управління [Мінпаливенерго. — Ред.] та передбачити фінансування процесу зняття з експлуатації за рахунок частини економічно обґрунтованого тарифу на електричну енергію.

— Сподіваюся, що ми не вічно будемо державою — тимчасовим виконувачем обов'язків, що в нас з'являється відповідальні міністри, і відповідальні керівники, і ми з ними почнемо працювати, — зазначив у заключному слові Голова профільного парламентського комітету Микола ТОМЕНКО. Він ще раз наголосив, що комітет переконуватиме Віце-прем'єр-міністра Валерія Воцєвського обговорити з міністрами й керівниками чорнобильських організацій стан і перспективи профільних соціальних програм.

— Цілковито переконаний, що нам ідеологічно, ментально треба змінити ставлення до Чорнобильської проблеми. Це не може бути місце, де збирають металобрухт і рубають ліс. Це місце мусить бути для інновацій, для просвітницької роботи, для уроку нації та світу, — підкреслив М. Томенко.

Народні депутати планують затвердити рекомендації парламентських слухань до кінця квітня.